

Bilim dilinin Türkçeleşmesi

Yahya M. Berkmen

Y. M. Berkmen
Columbia Medical Center, New York, ABD

*Karamanoğlu Mehmet Bey'i arıyorum
Göreniniz, bileniniz, duyanınız var mı?
Bir ferman yayınlanmıştı
"Bu gündən sonra, divanda, dergahta, bargahta,
mecliste, meydanda
Türkçe'den başka dil konuşulmaya" diye
Hatırlayanınız var mı?*

Yusuf Yanç

Radyoloji bilim dilinin Türkçeleştirilmesi üzerine önemle ve ivedilikle eğilinmesi gereken bir konudur. Son yıllarda bu gereksinim gittikçe artan bir hızla duyulmaktadır. Tıp bilim dili her zaman yabancı sözcükleri kullanmak zorunda kalmıştır. Çağdaş tıp okullarının öncüsü olan Sultan İkinci Mahmud'un kurduğu Mekteb-i Tıbbiye-yi Şahane eğitimine Fransızca ile başladı; sonraki yıllarda bundan vazgeçilerek tıp eğitiminde Arapça ve Fransızca kelimeler kullanıldı. Eğitim sisteminin "Dar-ül Fünun"dan "Üniversite"ye dönüştüğü evrede anatomi sözcüklerinin Latince kabul edildi ve asıllarında olduğu gibi yazılıp söylendi. Bu arada pek çok kelime de Fransızca da söylendiği gibi, ama Türkçe yazımı ile kullanılmakta devam etti.

Ancak son yıllarda İngilizce sözcüklerin, her zamandan daha fazla ve gittikçe artan bir hızla bilim dilimize girdiği görülmektedir. Bunun en başta gelen nedenleri şöyle özetlenebilir:

1. Tıpta büyük bir hızla gelişen teknik ve klinik ilerlemeler sonucu hemen de her ay pek çok yeni terimin ortaya çıkması,
2. Bu terimlerin Türkçe karşılıklarının zamanında bulunmaması,
3. Bir kere sözcükler yerleştikten sonra bunları değiştirmenin çok zor oluşu,
4. Bu akıma kapılarak Türkçe karşılıkları olan sözcükler yerine de yabancı kelimeleri kullanma eğiliminin gelişmesi,
5. Doktorlar arasında halkın anlamayacağı kelimeler kullanmak, anlaşılmasız ve gizemli olmak geleneği.

İngilizce kelimelerin dilimize girip yerleşmelerine engel olmak için yeni çıkan tıbbi terimlerin karşılıklarını kısa sürede ve devamlı olarak bulmak ve yayınlamak gereği açıkça ortaya çıkmaktadır. Ancak burada göz önünde tutulması bir gerçek de yeni terimlere Türkçe karşılıklar bulunsa da bunların kullanılmasını sağlamanın ayrı ve geniş çapta

emek ve uğraşı gerektirdiğidir. Yeni terimlerin Türkçeleri bulunsa ve yayınlansa da bunların kitaplık raflarında kalıp tozlanmasına nasıl mani olunur, gündelik tıbbi konuşma ve yazmada kullanılmaları nasıl başarılı?

İngilizce kelimelerin kullanılması bu gün bilim dili çerçevesinin dışına taşıp toplumun her düzeyinde Türkçenin yozlaşmasına yol açmaktadır. Bu gün Atatürk dil devriminden 70 yıl sonra basın ve yayın organları birbiriyle yarışarcasına Türkçeyi katlediyorlar, soykırım yapar gibi dil kırımı yapıyorlar, ve tarihte ilk olarak Türkçenin yabancı kelimelerle istilası yurdun en uzak köşelerine kadar yayılıyor. Bu olay pek çok Türk vatandaşını ve aydınını rahatsız ediyor, ancak seslerini duyuramıyorlar, yakınmaları kitap sayfaları arasında boğuluyor, kitaplar raflarda kalıyor (1,2). Bu gün yapılması gereken sadece bilim dilinin arıtılması değil, Türkçenin İngilizce tarafından hızla istila edilmesinin durdurulması, son zamanlarda dile girmiş kelimelerden Türkçenin temizlenmesi gibi çok geniş kapsamlı bir girişimdir. Bu ulusal çaptaki soruna ulusal bir dil politikası ile çözüm bulunabilir. Bu bakımdan Atatürk'ün önderliğini yaptığı dil devriminin devam ettirilmesi başta Milli Eğitim Bakanlığı'nın üzerine düşen bir görevdir.

İngilizce dünyada 1,5 milyar insan tarafından konuşulmakta, bilimsel yayınların %70-80'ini İngilizce olarak yapılmakta, uluslararası iletişimde İngilizce yaygın olarak kullanılmakta. Amerika'nın bilim alanındaki üstünlüğü yanında Amerikan filmleri, müziği, televizyon programları, internet bağlantıları vb İngilizce'nin dünya çapında yayılmasına neden olmaktadır. Pek çok ülkede İngilizcenin kendi dillerine yaptığı baskı kuvvetle hissedilmekte ve dillerinin İngilizceyle istilasına karşı Almanya'da, Fransa'da, Japonya'da, Hollanda'da karşı tepkiler gelişmektedir. Bu duruma duyarlılık gösteren ülkelerde direnç dilin bir ulusal değer ve varlık olduğu ve korunması gerektiği bilinciyle yapılmaktadır. Dil bir ülkenin kültürünün en önemli bir parçasıdır. Toplumlar dil

aracılığı ile kültürlerini öğrenir ve bir kuşaktan diğerine aktarırlar. "Dil giderse gönül dediğimiz, ciğer dediğimiz şey de gider. Haysiyet de gider. Böylece tam sömürge kafalı insanlar yetişir" (1). Atatürk dedi ki: "Ülkelerini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk Milleti dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır". Türkiye dil sömürgeciliğinin tuzağına düşmemeli, İngilizcenin boyunduruğuna girmemelidir.

Dilimizin yabancı etkilerden korunması çabasının karşısında iki büyük engel var:

1. Türkçe karşılığı olan sözcükleri kullanmak gereksinimi bilincinin zayıflığı,

2. Yukarıda belirtilen alışkanlıkları değiştirmek zorunluluğunun olmaması.

1- Dil sevgisi de yurt sevgisi, bayrak sevgisi kadar ulusal varlığın bir parçasıdır. Dili korumak ve geliştirmek yurdu korumak kadar kutsal bir görevdir. Türkçe karşılıkları olduğu halde yabancı kelimeleri alıp kullanmak bu kutsal görev bilincinin zayıflığından başka neyle izah edilebilir? Atatürk dilin, ulusal yapının ve birliğin oluşmasındaki önemini "**Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir**" ve "**Milliyetin en bariz vasıflarından biri dildir**" sözleriyle vecizeleştirdi.

Oktay Sinanoğlu diyor ki: "Türk dili bir bütündür. Atatürk, matematiği, fiziği İngilizce, mühendisliği Almanca, sokakta konuşulanı Türkçe diye bir dil kabul etmiyordu. 1000 yıl önceki hata tekrarlanmayacak, dilin hiçbir ucu yabancı boyunduruğuna kaptırılmayacak, bu suretle yabancı söz ve kuralların bilimcisinden mühendisine, mühendisinden işçisine dilin her yanına sızarak onu içinden kemirmesi önlenecekti" (1).

Bu günkü ortamda insanları bilinçlendirmek lazımdır ki **İngilizce bir kelimenin Türkçesini bilmemek özür değildir ve konuşurken veya yazarken Türkçe karşılığı olan kelimelerin yerine yabancı kelimeler kullanmak erdem değildir**. Türkçe konuşur ve yazarken **İngilizce sözcük ve deyimler kullanmak bilgelik sim-**

gesi değil, kişinin kendi dilini iyi bilmediğinin itirafıdır. Ve kişinin kendi dilini iyi bilmemesi özür kabul etmeyen ve affedilemeyen bir yanlışlıktır.

Diller de insanlar ve toplumlar gibi değişimler gösterir. Gereğinde başka dillerden kelimeler de alır ve onları kendi yapısına uydurur. Bu aktarma uygun yerde kullanıldığı zaman dili zenginleştirebilir, ancak yersiz kullanıldığı zaman dilin zayıflamasına yol açar. Dıştan gelen bu katkılar gereğin dışında ve ötesinde yapılmamalıdır. Daha da önemlisi dil, içine aldığı yabancı kelimeleri kendi yapısına uydurmalı, dışardan aldığı kelimeler için kendi yapısında değişiklik yapmamalıdır. Türkçe söylendiği gibi yazılan ve yazıldığı gibi okunan bir dildir. Dolayısıyla Türkçenin kendi bünyesinde olmayan "q, w, x" gibi harfler veya "ch, oa, th" gibi birleşik harfler Türkçe yazım içine sokulmamalıdır. Ancak üzüntü ile görüyoruz ki bu gün pek çok İngilizce kelime Türkçenin yazım ve söyleyiş kurallarına uymadan yazılıyor, gündelik ve bilimsel yazı ve konuşmalarda bilinçsizcesine ve gereği olmadan kullanılıyor.

2- Biz Türk aydınları olarak en azından kendi mesleğimizde kendimize çeki düzen vermeliz. Radyoloji bilim dilinde gelişmiş güzel yabancı kelime kullanmayı en başta radyoloji dernekleri ve dergileri öncülük yaparak önleyebilirler. Dernekler düzenledikleri bilimsel toplantılarda konuşanları ve poster sunanları Türkçe sözcükler kullanmağa teşvik etmeli ve zorlamalıdır. Ayrıca radyoloji dernekleri kendi düzenledikleri toplantılarda Türkçe deyimler kullanarak örnek olmalıdırlar. Radyoloji dernekleri Türk Radyoloji Bilim Dilinin koruyucusu görevini üstlerine alırken kendi içlerinde de dil devrimini gerçekleştirmelidirler.

Derneklerin kendi bilimsel toplantı programlarında son zamanlarda sık sık rastlanan ve Türkçe karşılığı olan "work-shop", "hands-on", "junior", "bruch" vb gibi kelimeleri kullanmaktan sakınmaları gerekir. Resmi dili Türkçe olan ve sırf Türk dinleyicilere hitap eden bir bilimsel radyoloji

programında konuşma konularının Türkçelerinin yanında İngilizcilerinin de yazıldığını gördüm. Acaba bu o toplantının bilimsel değerini artırıyor muydu?

Burada diğer radyoloji derneklerine ve Türk radyologlarına öncülük yapmak, Türkçe kullanmak bilincini uyandırmak ve kuvvetlendirmek, ve yerinde Türkçe kullanılmasını zorlamak sorumluluğu da Türk Radyoloji Derneğine düşmektedir.

Bu çabaya dergiler de yayınlamayı kabul ettikleri yazılarda Türkçe kullanılmasına titizlik göstererek, karşılığı olan kelimeleri kullanmalarını yazarlardan ısrarla isteyerek, yazıları dil açısından süzgeçten geçirerek katılmalıydılar. Hatta Türkçe dil bilgisi

kuvvetli olan yardımcıları kullanarak basılacak yazılarda gerekli dil düzeltmeleri yapmalıydılar. Bu konuda Tanısal ve Girişimsel Radyoloji Dergisi olumlu adımlar atıyor. Bu çabaların daha da gelişeceğini ve diğer dergilere örnek olacağını umarım.

Kaynaklar

1. Oktay Sinanoğlu. Bir New York Rüyası. "By-by" Türkçe. Otopsi Yayınevi 2000.
2. Feyza Hepçilingirler. Dedim "Ah". Remzi Kitabevi 1999.

USING TURKISH IN SCIENTIFIC LITERATURE

Foreign vocabulary has long been used widely in the community life, education, as well as scientific activities including national meetings and publications in Turkey. Intrusion of English into Turkish medical and radiological literature has been increasingly more prevalent in the recent decades. This challenge has to be dealt with on every platform and with a national consensus. Radiology societies and radiology journals must play a pivotal role in the elimination of foreign terms from the national radiology literature and their replacement with Turkish nomenclature.

Key words: • linguistics • terminology • communication • radiology • science

TURK J DIAGN INTERVENT RADIOL 2003; 9:275-277

